

Innan du börjar

HAR DU FUNDERAT PÅ att börja släktforska? Är du osäker på hur du ska komma igång? Kanske tycker du att det verkar komplicerat.

Den här boken är tänkt för dig. Vi vill visa att det faktiskt är ganska enkelt att komma igång. Vi vill ge några tips och förslag om hur du kan börja med släktforskning. Vi vill visa hur du kan ta vara på de hjälpmedel som finns idag i form av datorprogram, databaser och källmaterial som finns tillgängligt på nätet och på cd. Vi ger dig vägvisare till sökvägarna från nutid till slutet av 1800-talet.

Under alla omständigheter måste du överbrygga de senaste 70 åren, eftersom Sekretesslagen annars sätter gränser för dina möjligheter att få tillgång till källmaterial för andra än dig själv och dina närmaste.

Det går en tydlig gräns i folkbokföringen vid 1895. Med 1895 års kyrkolag förändrades nämligen i grunden den svenska folkbokföringen och för tiden före detta årtal finns alla kyrkböcker med hela den historiska folkbokföringen tillgänglig för alla och envar, på mikrofilm eller publicerat på nätet. För tiden omkring eller strax efter 1900 finns en hel del material publicerat eller tillgängligt i databaser. Men allt är inte lättåtkomligt. Och det dröjer innan alla folkbokföringsuppgifter finns lättillgängliga ända fram till sekretessgränsens 70 år, alltså för närvarande till omkring 1940.

Vi kommer att visa hur du med hjälp av några bra genvägar kan hitta tillbaka till tiden före 1895. Och vi kommer att ge en kort introduktion till hur du därefter forskar i den äldre kyrkbokföringen. Men då behöver du sannolikt lite mer hjälp ...

Vi hoppas att den här boken ska visa att det är ganska enkelt, åtminstone att komma igång. Att slutföra en fullständig

kartläggning av den egna släkten kan ta åratals. Men det är just det som är så fascinerande. Släktforskning är en hobby som ger närmast oändliga möjligheter.

Våra exempel

För att illustrera hur de olika databaserna och källorna kan användas kommer vi att ge exempel ur verkligheten. Alla de här exemplen är kopplade till samma släkt. Utgångspunkten är en ung dam som heter Johanna Hellberg från Kungsbacka.

Johanna liknar de flesta svenskar av idag. Hon har både bönder, köpmän och hantverkare, tjänstemän och akademiker, statare och tjänstefolk bland sina förfäder. Allt bara fyra–fem generationer tillbaka. Hon har stadsbor både från storstad och småstad, och landsbygdsbor från flera olika landskap. Och hennes pappa är barn till en invandrare. Hon är kort sagt en produkt av den folkomflyttning och sociala rörlighet som präglade 1900-talet, och som gör släktforskning väldigt omväxlande och spännande idag.

Annat var det ofta förr. Bönder gifte sig med bönder. Arbetare med arbetare. Den sociala rörligheten var undantag. Och man flyttade inte långt utan sökte sin partner i närheten – i grannbyn eller i undantagsfall i grannsocknen. Den som forskar kring sin bondesläkt i det gamla bondesamhället kan ofta bygga släktträd som består av hundratals bönder, ofta i ett fåtal angränsande socknar.

Familjebildningen var enkel förr – äktenskapen varade tills ”döden skilde dem åt”. Skilsmässa kunde bara tillåtas under

*Johanna från Kungsbacka.
Vi använder hennes familj
som exempel.*

En släktings byrå eller chifferonjé kan vara en bra ingång till släkten.

mycket speciella omständigheter och efter ansökan till domkapitlet. Idag är familjesituationen ofta komplex – med skilsmässor, sambo- och särboförhållanden av olika slag. Också här är Johannas situation normal – farföräldrarna är skilda.

Om namn förr och nu

Fram till slutet av 1800-talet var det normala sättet att ange efternamn att utgå från fadern. Ett sådant namn kallas patronymikon; Pers barn kunde heta Per Persson och Anna Persdotter. De här namnen övergick sedan till att bli familjenamn.

Särskilda familje- och släktnamn antogs av adeln från slutet av 1500-talet. Prästerna antog ofta latiniserade eller grekifierade namn (Morelius = från Mora, Lithander = Stenman). Borgarna kunde ta namn efter sina yrken eller orter. Särskilda sol-

datnamn kom med indelningsverket vid slutet av 1600-talet, exempelvis Hurtig, Sträng, Fager och Pantsar. Nya namn kom också genom invandring (valloner, judar, köpmän, hantverkare).

Med tiden ändrade allt fler sina son-namn till andra familjenamn, och genom Namnlagen 1901 blev antagandet av släktnamn lagligt reglerat. Med Namnlagen från 1983 blev namnskicket betydligt liberaliserat. Mannen kunde nu ta hustruns namn vid giftermål, eller man kunde ta upp ett äldre släktnamn. Man fick också möjlighet att byta ut ett förnamn.

Det ändrade namnskicket kan göra det besvärligare att släktforska – men det blir å andra sidan en allt mindre andel Johansson och Andersson. En tendens som förstärks av invandring och globalisering.

Varför släktforska?

ATT VETA LITE MER om släkten kan bli ett sätt att bättre lära känna sig själv. Vad är det som snurrar runt där inne i kroppens gener? Genealogi (det finare ordet för släktforskning) – det handlar högtidligt om anor, men kan på ett mer vardagligt plan handla om yttre tecken som hår- och ögonfärg och fräknar. Men också om ilska och envishet (men dom är väl inlärd?), liksom familjetraditioner och vanor. Inte minst handlar det om att känna samband med en hemort, som kan vara en stadsdel, en förort, ett litet samhälle eller en gård på landet. Och den hemorten kan ibland ligga i en turkisk bergsby eller som i Johannas fall i sovjetiska Leningrad.

Även en tonåring kan tycka att det är spännande att vandra de vägar och stigar som mormors mor en gång gick. Eller att hitta torpet eller statarlängan där farmors farmor levde med mor och far och sju syskon i ett rum och kök.

Var och en får formulera sina egna motiv. Släktforskningen leder alltid till att man lär sig en massa om livet förr. Man kan vidga sin forskning till att inte bara omfatta namn och årtal, utan att söka bredare kunskap om det samhälle förfäderna levde i. Så kan man knyta ihop sin nyfikenhet kring den egna släkten med djupare insikter i vår gemensamma historia. Många släktforskare har fortsatt att forska kring lokalhistoria, gårdshistoria, speciella yrken och grupper, eller olika företeelser som man stöter på i de gamla dokumenten.

Släktforskningen bygger på den folkbokföring som med stor noggrannhet förts i Sverige åtminstone sedan början av 1700-talet. Vi tar fram uppgifter om födelse, vigsel och död, flyttningar och familjesammansättning och skapar släktträd.

Forskningen kan endera ha som utgångspunkt en person i nutiden, en proband, för vilken vi söker förfäder så långt vi kan